

MEDYCYNA.

CZASOPISMO TYGODNIOWE DLA LEKARZY PRAKTYCZNYCH.

w Warszawie:	{	rocznie.....	rs. 5	na prowincyi i w Cesarstwie z przesyłką:	{	rocznie.....	rs. 6	
		półrocznie.....	" 2 kop. 50				półrocznie.....	" 3
		kwartalnie.....	" 1 " 25					

Redakcyja przy ulicy Marszałkowskiej, Nr. 45.

TREŚĆ: — Spostrzeżenia z praktyki chirurgicznej. O zanurzeniu (Immersio), i o znaczeniu tego środka w chirurgii zachowawczej. Skreślił F. Aleksander Janiszewski, Lekarz szpitala Ś-go Jana Bożego w Lublinie, (Ciąg dalszy).—Wykłady kliniczne. Prawidła zasadnicze leczenia zapalenia krupowego płuc. J. JÜRGENSEN'A. Tłumaczył Dr. T. Heiman. (c. d.)—Kazuijstka lekarska. — Sprawozdania z posiedzeń towarzystw lekarskich. Towarzystwa lekarskie niemieckie, (Sprawozdawca Dr. St. MARKIEWICZ).—Odcinek: Kobiety-lekarze.—Wiadomości drobniejsze. Notatki oftalmiczne. Podał Dr. Józef Talko z Lublina. Strychnina. Przeczeganie guzów krwawnicowych. — Kronika krajowa i zagraniczna. — List otwarty do redakcyi „Medycyny”. — Biblijografia. Ważniejsze czasopisma francuzkie i angielskie. Zadanie konkursowe Tow. lek. Warsz.—Ogłoszenia.

SPOSTRZEŻENIA Z PRAKTYKI CHIRURGICZNEJ.

O zanurzeniu (Immersio) i o znaczeniu tego środka w chirurgii zachowawczej

Skreślił F. Aleksander Janiszewski, Lekarz Szpitala Ś-go Jana Bożego w Lublinie,

Członek Cesarskiego Towarzystwa lekarskiego kaukazkiego w Tyflisie.

(Ciąg dalszy. Zobacz Nr. 10.)

Spostrzeżenie II. Zgruchotanie 3-go palca ręki prawej — rozerwanie pierwszego stawu palucha — zranienie obszerne części miękkich. Roch Kopan, włościanin, lat 33 wieku, parobek, pracując przy młockarni uległ w skutek nieostrożności zgruchotaniu trzeciego palca ręki prawej i oderwaniu pierwszego stawu wielkiego palca, ze znacznym zranieniem części miękkich dłoni, tak ze strony wewnętrznej jako i zewnętrznej: Łuk tętniczy ocalał, krwotok nieznacznym. Ból silny—nabrzmienie znaczne, zajmuje już przedramię. Zalecono zanurzenie w kąpeli letniej d. 15-go stycznia 1871 r.; 16-go ból znacznie muićjszy. Z powodu zupełnego pogruchołotania kości, palec trzeci składających, przystąpiono do wyłuszczenia go w stawie palco-śródręcznym, przyczem niepodobna było wykroić płata, któryby był w stanie zakryć główkę stawową, z powodu znacznego obrażenia i pogniecenia części miękkich. Po wykonanej operacyi, ranę pozostawiono odkrytą i przedramię napowrót zanurzono.

17, 18, 19, 20. Bóle zupełnie ustąpiły—powierzchnia ran zaczyna pokrywać się ziarniną.

21, 22. Bez zmiany.

23. Dłoń zaczyna się czerwienić i puchnąć, rany pokryte ziarniną obfitą, ropa gęsta. Odkryta główka stawowa trzeciej kości śródręcza pokrywa się ziarniną.

24. Nabrzmienie i czerwoność nie ustępują— w kierunku ścięgniętego palca czuć chelbotanie powstałe zapewne w skutek zapalenia torebki ścięgniętej. Opróżnienie zapomocą nacięcia.

25. Dłoń i przedramię znacznie stęchły.

26. Czerwość skóry, naprężenie tkanek i ból ustąpiły zupełnie. Usunięto wannę, rany opatrzone olejem karbolowym— a odkryty staw wielkiego palca ściągnięto paskami lepkiego plastru i utwierdzono w należytem położeniu zapomocą szyny łubowój. Od tego czasu, poczęło się szybkie wypełnianie ran i stopniowe ich zabliznianie, a w d. 17 lutego chory zupełnie zdrow ze szpitala wypisanym został.

Spostrzeżenie III. Zranienie części miękkich dłoni ze zgruchotaniem palca 3-go i rozerwaniem stawu palca wskazującego.—Zgorzelina. *Maciej Rudzicki* włoszianin przybył do szpitala d. 2 stycznia 1867 r. w skutek silnego zranienia przed 4 dniami przy młockarni. Przy pierwszym obejrzeniu dostrzeżono silne obrażenie części miękkich dłoni, zgruchotanie palca 3-go i rozerwanie stawu łączącego palec wskazujący z dłonią. Rana przy braku stosownego opatrunku w ciągu dni 4-ch po zranieniu przeszła w zgorzelinę. Brak zupełny skóry i części miękkich, nie dozwalał na odjęcie dwóch zranionych palców—na odjęcie zaś dłoni chory zdecydować się nie chciał, pomimo przedstawień o szkodliwych dla zdrowia i życia jego następstwach z oporu jego wyniknąć mogących. Silny ból w całej ręce, nabrzmienie przedramienia, rozkład części miękkich zajętych zgorzeliną i wydzielających woń obrzydliwą, obawa zatrucia krwi produktami rozkładu, i wreszcie szczerą chęć oszczędzenia innych chorych od niemiłej woni, skłoniły mię do zastosowania zanurzenia w kąpieli letniej, z dodaniem ziół aromatycznych, wewnątrz zaś odwaru kory chinowój.

3, 4, 5. Dreszcze silne wstrząsające, ciepota ciała znacznie podniesiona.

6, 7, 8. Bez zmiany.

9, 10. Chory zgodził się na odjęcie ręki, które mu wykonałem z wykrojeniem płata z wewnętrznej strony dłoni. Z powodu silnego obrzmienia i zaczerwienienia przedramienia i ramienia, zalecono dalej całą kończynę zanurzać w letnim naparze ziół aromatycznych.

11, 12. Rana oczyszcza się, nabrzmienie ustępuje.

13, 14, 15. Nabrzmienie ustąpiło zupełnie —czułość rany zniżona—rana czysta zaczyna pokrywać się ziarniną. Usunięto wannę i płat zaczęto zbliżać do brzegów rany.

Od tej chwili zaczęło się szybkie zabliznianie rany i chory w d. 10 lutego zupełnie zdrow wypisanym został.

Spostrzeżenie IV. Zranienie dłoni i palców z nienaruszeniem całości kości. *Jan Sobczak*, lat 37, przywieziony do szpitala w dniu 22 grudnia 1867 roku, we 25 godzin po zranieniu przez młockarnię. Dłoń cała z obudwu stron w rozmaitych kierunkach porozrywana, palce wszystkie poranione. Silna zastoina krwi w żyłach dłoni z powodu silnego skrępowania ręki powyżej

łockcia z obawy krwotoku, Wystające z brzegów rany mięśnie sinawej barwy, cuchnące. Zalecono zanurzenie w kąpeli letniej.

W d. 28 rany zaczęły się oczyszczać, przedramię i ramię stęchły, zanurzenie przedłużono d. 2 stycznia t. j, przez dni 5. Zupełne zablźnienie d. 23 stycznia, w którym to dniu chory wypisanym został.

Spostrzeżenie V. Rana dłoni z zakłócia powstała—zapalenie różowe przedramienia. *Dominik Kuspil*, lat 22, wszedł do szpitala d. 23 Czerwca 1868 r. w dziesięć dni po zranieniu. Rana zadana nożem kończatym dość głęboko, w grzbiet dłoni pomiędzy 2-im i 3-m palcem, w początkach nieleczona, spowodowała zapalenie różowe skóry ze znacznym tejże nabrzmieniem do samego łockcia. Naprężenie skóry, czerwoność i ból nader silne. Zalecono po poprzednim nakłóciu skóry w wielu miejscach lancetem, zanurzenie w wodzie letniej, przyczem po upływie dni 6-ą wszystkie zjawiska zapalne ustąpiły, i rana oczyściła się zupełnie. Zablźnienie nastąpiło 3-go lipca przy dalszém użyciu okładów z oleju karbolowego i przyżegania saletranem srebra.

Spostrzeżenie VI. Zgruchotanie kości śródreęcznych z odkryciem stawów wszystkich palców. *Jan Szewczyk*, lat 30, uległ zranieniu pracując przy młockarni, przyczem wszystkie kości śródreczne uległy zgruchotaniu, a wszystkie stawy łączące palce z dłonią zupełnemu rozerwaniu. Chory przywieziony do szpitala, natychmiast w dniu 13 marca 1868 r. pomimo przedstawień, na operacyę odjęcia ręki zgodzić się nie chciał. Zalecono zanurzenie w wodzie letniej, po wyjęciu odłamków ruchomych. Po 15-dniowém nieustanném moczeniu, rany oczyszczać się zaczęły, wannę usunięto, a natomiast ranę obłożono skubanką w oleju karbolowym moczoną, i palce za pomocą plastru z dłonią spojono; dla utrzymania zaś ich w należytem położeniu, pod dłonią umocowano deseczkę. Po upływie 4-ch tygodni nastąpiło zupełne wyleczenie. Stawy łączące palce z dłonią znacznie tylko zesztyniały, lecz przy użyciu gimnastyki biernej, stopniowo pozwalały się zginać, a chory dziękował Bogu za tę chwilę stanowczości, która pomimo przedstawień nie pozwoliła mu pozbyć się ręki, którą jeszcze używać dla swego dobra długo będzie w stanie.

Spostrzeżenie VII. Złamanie palca wskazującego z rozerwaniem stawu, złamanie paluszka ręki i obrażenie części miękkich dłoni. *Andrzej Szewczyk*, lat 34, przybył do szpitala 22 lutego 1870 r. z obrażeniem części miękkich dłoni, złamaniem palców wskazującego i 5-go, z rozerwaniem stawu łączącego palec wskazujący z dłonią. Krwawienie nieznaczne, ból i nabrzmienie silne. Zalecono zanurzenie w kąpeli letniej, które trwało dni 10. Od chwili kiedy rany oczyszczać się zaczęły i wszystkie zjawiska zapalne ustąpiły, kąpeli zaprzestano, a rany opatrywano olejem karbolowym, palec zaś wskazujący w należytem położeniu utrzymywano. Wyleczenie zupełne ze sztywnością stawu w ciągu miesięcy trzech.

Spostrzeżenie VIII. Stłuczenie z rozerwaniem części miękkich dłoni i palców z nienaruszeniem całości kości. *Grzegorz Sopron*, flisak, lat 30 wieku, w sku-

tek uderzenia jedną tratwę o drugą w chwili gdy na jednej spoczywała jego ręka, uległ silnemu stłuczeniu dłoni, ze zderciem zupełnym skóry i mięśni, z pozostawieniem zaś całości kości, torebek stawowych i ścięgien. Krwotok przy tém obrażeniu był bardzo nieznaczny, ból zaś nadzwyczaj silny. Rana ma wygląd sinawo-czerwony, cuchnąca. W skutek niewłaściwego opatrunku i ucisku ramienia z obawy krwotoku, znaczne nabrzmienie przedramienia. Wszedł do szpitala d. 23 kwietnia 1869 r. we 24 godzin po zranieniu. Zalecano zanurzanie w wodzie letniej i 6 gran proszku Dowera na noc. Ból w ranie ustąpił zupełnie.

25. Rana cuchnąca, szarawa, dreszcze nad ranem, tętno przyspieszone. Ciepłota ciała podniesiona. Zalecono dodać do kąpieli ziół aromatycznych, wewnątrz zaś po 3 grana chininy i proszku Dowera 3 razy dziennie.

26, 27, 28, 29, 30. Gorączka ustępuje, rany oczyszczać się zaczynają.

1 maja. Rany coraz czystsze, przedramię lekko nabrzmiałe, czułość rany zmniejszona. Usunięto kąpiel, natomiast zalecono opatrywać ranę olejem karbolowym, przedramię zaś pędzlować wyskokiem jodowym i grubą warstwą waty okładać.

1 czerwca. Chory z dłonią zupełnie zagojoną wypisanym został.

Spostrzeżenie IX. Silne obrażenie części miękkich palców. *Marcin Kisiel*, lat 24, pracując przy młockarni uległ silnej kontuzji i rozerwaniu części miękkich 3-go i 4-go palców ręki lewej. Przybył do szpitala dnia 19-go czerwca 1869 r. w 48 godzin po zranieniu. Bóle w ramieniu silne, rana nieczysta, cuchnąca. Zanurzenie w kąpieli letniej trwało do czasu oczyszczenia się zupełnego ran i pokazania ziarniny; trwało do 26 czerwca, czyli przez dni 7. Wyleczenie zupełne nastąpiło 16 lipca, przy dalszym opatrunku olejem karbolowym i tuszowaniach saletranem srebra.

Spostrzeżenie X. Rozerwanie obszerne części miękkich dłoni. *Adam Nowak*, lat 38, wszedł do szpitala d. 25 kwietnia 1869 r., ze zranieniem dłoni przez młockarnię, przyczem części miękkie dłoni prawej uległy zupełnemu rozerwaniu tak ze strony wewnętrznej jako i zewnętrznej, palec zaś wskazujący w samym paznokciu przecięty do kości. Rana ma wygląd sinawo-szarawy, boli niezmiernie, dreszcze, uczucie ogólnego rozstroju. Zanurzenie w ciągu dni 10. Po oczyszczeniu się ran opatrunek z oleju karbolowego; wyzdrowienie zupełne d. 15-go lipca 1869 r.

Spostrzeżenie XI. Zranienie części miękkich dłoni z rozerwaniem ścięgien. *Walenty Ogrodnik*, lat 29, pompierz, wszedł do szpitala dnia 8-go czerwca 1868 r. ze zranieniem części miękkich dłoni prawej i przerwaniem ścięgna małego palca, oraz silnym potłuczeniem całego przedramienia w skutek nieostrożności przy oczyszczaniu pompy. Mięśnie wystają z brzegów rany, wygląd mają szaro-siny, bóle w ranie silne, cuchnienie w skutek braku czystości i rozkładu ropy znaczne. Zanurzenie w kąpieli letniej szybko uspokoiło bóle i przedłużaniem było do d. 13 czerwca, t. j. do czasu zupełnego oczyszczenia się rany i pokazania ziarniny, czyli przez dni 6. Wyleczenie nastąpiło w dni 19 przy utrzymywaniu rany w czystości i następnie przyżeganiu saletranem srebra.

Spostrzeżenie XII. Rozerwanie części miękkich dłoni. *Józef Wróbel*, lat 20, wszedł do szpitala d. 9 maja 1869 r. z rozerwaniem części miękkich dłoni lewej, bez obrażenia jednak łuku tętniczego, jakiemu uległ przy młockarni. Rana nieczysta bardzo bolesna, zanurzenie w kąpeli letniej trwało dni 10 do czasu oczyszczenia się rany. Wyleczenie zupełne w ciągu dni 35.

Spostrzeżenie XIII. Obcięcie przedramienia maszyną. *Mateusz Mroczek*, lat 48, wszedł do szpitala d. 22 marca 1868 r. z ucięciem kończyny górnej w dolnej trzeciej części przedramienia. Rana tak części miękkich jako i kości zupełnie równa, pęknięć podłużnych w kości nie ma. Krwotoku żadnego. Zanurzenie w kąpeli letniej trwało przez dni 16 t. j. do czasu zupełnego oczyszczenia się rany i pokrycia obfitą ziarniną, która znacznie za brzegi skóry wystąpiła i odcięte kości zupełnie pokryła. Po wyjęciu czułość rany znacznie zmniejszona. Opatrunek olejem karbolowym. Częste tuszowania saletranem srebra zmniejszyły wybijalność ziarniny i przyspieszyły zabliznienie rany. Chory zupełnie wyleczony wypisany został d. 1 maja 1868 r. Wypadek ten ciekawy pod tym względem, że amputacja zrzadzona przez maszynę była zupełnie bez krwawienia i nikomu nie przyszło nawet na myśl przypuścić, że dwa ważne pnie tętnicze przeciętymi zostały. Wypadek podobny należałoby objaśnić przypuszczeniem **BILLROTH'A**, że tkanki naczyń mające niejednakową sprężystość, w chwili działania maszyny tnącej i cisnącej zarazem, rozrywały się jedna po drugiej, a ostatnia prawdopodobnie wyciągnęła się w kształcie lejkowatej nitki i tym sposobem światło naczyń zupełnie zamknęła. Inaczej niepodobna pojąć jakim sposobem krew przypuszczalnie wstrzymana pod wpływem zmienionej innerwacji, nie puściła się następnie gdy wszystkie tkanki zwolniały, przy nieustannym działaniu z jednej strony letniej kąpeli, z drugiej zaś naporu krwi ruchami serca w tętnice wpędzaną. (d. c. n.)

WYKŁADY KLINICZNE

Prawidła zasadnicze leczenia zapalenia płuc krupowego.

Wykład Prof. Dra **Jürgensen'a**. Spolszczył Dr. **Teodor Heiman**.

(Ciąg dalszy. Zobacz Nr. 10.)

Przy obecnym stanie naszej nauki środki zapobiegające osłabieniu serca przy zapaleniu płuc, schodzą się istotnie ze środkami przeciw gorączkowemu. Na niektóre wszakże okoliczności musimy tu szczególną zwrócić uwagę.

Mówiąc o leczeniu tyfusu wypowiedziałem zdanie: „sine thermometro nulla therapia“. To znaczy że przy tej chorobie ciepłota ciała jako taka, gra rolę tak przeważną, że wyjątkowo tylko (krwotoki kiszkowe, przedziurawienia kiszek i t. p.) uwzględnić powinniśmy inne przypadłości. Ciepłota mierzona termometrem jest bezwarunkowo najpewniejszą wskazówką dla postępowania lekarza. Przy zapaleniu płuc rzecz ma się inaczej. Tutaj prawidłem jest: „sine pulsu nulla therapia“. I gdyby mi ktoś chciał zadać pytanie, czy wolę leczyć ciężkie zapalenie płuc bez termometru, czy też

bez badania tętna, odpowiadam bez namysłu: precz z termometrem. Koniecznym jest dowieść tego w obecnych czasach, w których tak wiele przywiązują wagi do mierzenia i stanąć w obronie naszego postępowania. Jest to tém bardziej potrzebnym, ponieważ termometr jest tak prostym narzędziem, że najgłupszemu nawet posługaczowi można objaśnić sposób użycia jego do celów leczniczych; ocenienie zaś i badanie tętna wymaga szczególnej wprawy, którą osiągamy jedynie przez długie ćwiczenie się. Nie ujmując powadze sphygmografów — nie dają się one jednak zastosować u łózka chorego za obrębem kliniki. Jeśli tętno wskazuje, że stosunek jego do serca jest dobry — przyczem oprócz częstości powinniśmy zwrócić uwagę i na inne jego własności — to temperatura w danej chwili bezwarunkowo nieczego nie dowodzi, nawet jeśli przechodzi 40°. Z drugiej zaś strony ciepota bezwzględnie niska może wymagać wdania się lekarskiego, jeśli przytém czynność serca jest zanadto osłabiona.

Powinniśmy obecnie zastanowić się nad metodą, którą mamy użyć do zwalczania gorączki.

Czy wolno jest kąpać chorego na zapalenie płuc, i wprost mu ciepło odciągać?

Nie można zaprzeczyć, że tu nasuwają się powody *a priori*, które właśnie z mego punktu zapatrywania się wymagają najgłębszego zastanowienia. Słusznem jest, że każda kąpiel od chwili w której pod wpływem zimna zaczynają się kurczyć naczynia obwodowe, musi wywołać opory powiększone w układzie naczyniowym, a przez to i pomnożoną pracę serca. Zachodzi pytanie, czy nie może nastąpić przez to całkowity paraliż serca krwią przepelnionego. Tak samo działa powiększone wydzielanie się ciepła w kąpieli i powiększona praca serca i mięśni oddechowych wywołane nadmierną ilością wydzielającego się kwasu węglanego.

Są to w samą rzecz okoliczności bardzo ważne przeciwko którym możnaby przytoczyć jedynie na doświadczeniu oparte zarzuty. Pod tym zaś względem nie zdarzyło się dotąd ani mnie, ani moim uczniom nie takiego co by dało powód do zarzutu, lubo o ile wiem nikt tak często i tak konsekwentnie zimnych kąpeli w przypadkach pojedynczych nie używał jak ja. Nie wątpię, że podczas kąpeli może się rozwinąć upadek ogólny sprowadzający śmierć i że jedyną przyczyną tego jest kąpiel. Ale od takiego upadku można się ustrzedź, zachowując bardzo proste środki ostrożności. Przypisujemy sercu, że podczas kąpeli czynność jego zostaje chwilowo podniesioną. Czyżbyśmy nie byli w stanie postawić je choć przemijająco w takich warunkach, ażeby podolało większej potrzebie, ażeby się podniosła jego siła produkcyjna? Bezwątpienia łatwo możemy to osiągnąć, nie trzeba tylko brać za przedmiot do prób kąpielowych, chorych w ostatnich chwilach życia, — na co szczególną zwracam uwagę. Innych bowiem chorych udaje się częstokroć utrzymać przy życiu. Co się stać powinno w takim razie, później rozbiore szczegółowo.

Innym zarzutem przeciw zimnym kąpielom, czerpanym z praktyki przez lekarzy i nielekarzy, jest obawa zaziębienia chorych. Ludzie najrozsądniejsi boją się tego. Ażeby się uwolnić od tego uprzedzenia oddawna panującego muszę jeszcze z innej strony wyłożyć moje badania i moje poglądy oparte na licznych doświadczeniach. Chorem na zapalenie płuc potrzeba przedewszystkiem świeżego powietrza. Dobrze jest, jeśli można dostarczyć im takowe, bez wywołania przeciągu. Mając jednak wybór między powietrzem zepsutem a cugiem, wolę ten ostatni, co bynajmniej nie oddziaływa szkodliwie na moich chorych. Kąpiąc ich nawet w tych warunkach i przy wyjściu z wanny wystawiając mokre ich ciało na przewiew powietrza, nie widziałem z tego żadnych złych skutków. Bardzo często zmuszają mnie do takiego postępowania warunki zewnętrzne w jakich się znajdują chorzy w poliklinice,

jeśli np. szyba jest wybita, lub okno całkowicie wyjęte. Pomimo to jednak rzadko spotykam owe straszne skutki zaziębienia jak nieżyt oskrzeli, zapalenie opłucni, osierdzia i t. d. Również mało wpływu zauważyłem na powstanie chorób następnych, rozwijających się skutkiem cierpienia miejscowego, — jak zapalenie płuc przewlekłe, suchoty płucne. Nie nastawiam wszelako na to, ażeby w przypadkach gdzie okazuje się potrzebnym odciągnięcie ciepła a brak jest wody, pozostawiać chorych na zimnym powietrzu aż do czasu należytego i potrzebnego ochłodzenia. Takie postępowanie wywołałoby nieprzyjemne uczucie podmiotowe w daleko wyższym stopniu aniżeli kąpiele wodne; do wyleczenia chorego wystarczyłoby jednak najzupełniej. Doświadczenie moje przeto upoważnia mnie do powiedzenia wbrew nieuzasadnionym uprzedzeniom, że w zapaleniu płuc dozwolonem jest bezpośrednio odciągnięcie ciepła. Uważam się za szczęśliwego, iż mogę tu przytoczyć taką powagę, jak LIEBERMEISTER¹⁾, który przy użyciu tej metody zauważył zmniejszenie się śmiertelności z 24,4% na 8,8%, dotychczas jednak ogranicza się na następującym wyzuczeniu: „Wyniki otrzymane dotąd z leczenia ostrego zapalenia płuc krupowego zapomocą zimnych kąpielei zachęcają do dalszego postępowania na tej drodze”.

Co się tyczy ilości ciepła mającego być odciągniętym, to kierujemy się zasadą: że odciągnięcie ciepła powinno mieć dla serca znaczenie zapobiegawcze i że gorączka jest najniebezpieczniejszym wrogiem serca.

U osób silnych, gdy natężenie choroby nie jest bardzo znaczne i gdy nie ma powikłań, można się posługiwać prawidłami, podanemi przy zastosowaniu wodnych kąpielei w tyfusie. Skoro temperatura w kiszce prostej dochodzi do 40° używamy wodę mającą ciepłotę wody studzienną. Czas trwania kąpielei zależy od wielkości jej działania i waha się między 7 a 25 minutami. Podajemy tu formułę prostą w której nie uwzględniono czynników indywidualnych, — wielkości ciała, grubości warstwy tłuszczowej, warunków zewnętrznych, temperatury wody kąpielowej i t. d. Takie postępowanie nie wystarcza u wszystkich chorych na zapalenie płuc. U osób starych, szczególnież zaś u otyłych, nakoniec u osłabionych temperatura prawie tylko wyjątkowo dochodzi do 40°, zwykle waha się między 38,5° a 39,5°. Indywidua te wymagają szczególniejszego starania. Korzystam tu chętnie z okoliczności, jaką nam dostarcza podział równoległy między podnoszeniem się i opadaniem ciepłoty w ciągu 24 godzin, normalnie napotykanym przy zwykłych chorobach gorączkowych. Kąpiele letnie (20°—24° R.) w godzinach rannych (od 4—7 godziny) trwające od 20—30 minut zniżają temperaturę w tych przypadkach względnie na czas dość znaczny. Działanie kąpielei utrwała się jednocześnie podaniem chininy. Podczas spadania temperatury serce ma czas, że tak powiem, wypocząć. Można także powtórzyć kąpiel i w innej porze dnia. Kto pilnie obserwuje tętno, przekona się wkrótce o skutecznym działaniu tego środka.

U małych dzieci wystarcza obwijanie w mokre prześcieradła. Nie trzeba się zadawałniać okładami zimnemi na samą klatkę piersiową. Tym sposobem wywołane odciągnięcie ciepłoty jest nieznaczne, wystarczające najwyżej u ssawców. W każdym razie powinniśmy przytém używać termometru. Obwijania nie zalecam, gdyż sprawiają wiele niewygód i trudów otaczającym i choremu, oraz działają mniej skutecznie aniżeli kąpiele.

Zdarzają się zapalenia płuc, w których natężenie gorączki—otrzymane

¹⁾ MAJOR. Ueber die Behandlung der acuten croupösen Pneumonie mit kühlen Bädern. Dissert. Basel. 1870.

nietylko za pomocą bezwzględnej mierzenia temperatury, ale dające się poznać bezskutecznością działania wszelkich środków ciepło odciągających—można przełamać jedynie przez odciąganie ciepła w krótkich odstępach czasu (*coup sur coup*). Pozostaje tu do wyboru: albo chorego zostawić losowi, a wówczas jest on po większej części stracony, albo też nie lękać się użycia tego środka i sciągnąć na siebie odpowiedzialność za następstwa poglądu uważanego przez nas za prawdziwy. Wówczas wystawiamy się na niebezpieczeństwo ze strony publiczności, która w razie zejścia niepomyślnego główną winę na nas złoży. Dla lekarza sumiennego wybór nie będzie trudny, zwłaszcza gdy jest przekonany o słuszności swoich poglądów.

Jak daleko można się posunąć, miałem tego najlepszy dowód przed kilkunastu laty, gdy mi córka 19-sto letnia po raz trzeci w krótkich odstępach czasu zachorowała na ciężkie zapalenie płuc. Ciepłota przechodziła 41° i po kąpielach 16° wracała tak szybko, iż zmuszony zostałem temperaturę wody kąpielowej niżyc na 5—6° i pozostawiać chorą w wannie przez 10 minut. Dziecię moje wyzdrowiało—ani jednego razu przy tak silnych i codziennych odciąganiach ciepła nie zauważyłem najłżejszych objawów upadku sił. W późniejszych czasach jeszcze wiele razy miałem sposobność w ten sposób postępować. Nigdy tego nie żalowałem. Lecz następująca ostrożność jest niezbędna: Nie należy kąpać chorego na zapalenie płuc, który przedtém i potem nie zażył środka drażniącego i to w tém większej ilości im temperatura wody jest niższą i im dłuższą ma trwać kąpiel. Dla czego serce powinno być wzmożone przed kąpielą, o tém już wspomniałem. Nawet po skończonej kąpeli największe ostateczne ochłodzenie zdarzające się dopiero w 1/4 lub 1/2 godziny może u osób z osłabioném sercem wywołać objawy upadku sił. Zdaje mi się oprócz tego, że przez taki środek następuje rychłej równomierne ogrzanie całego ciała.

W zapaleniach płuc średniego natężenia, o jakich wyżej wspomniałem—zadaje tak przed kąpielą, jak i po niej 1—2 łyżek stołowych wina czerwonego. Skoro zaś występują najmniejsze oznaki nieregularnej czynności serca, zastępuje wino czerwone maderą albo portweinem, a w danym razie używam także wino szampańskie. Przy kąpielach bardzo zimnych chory bierze 1—3 łyżek wina na 5 minut przed wejściem do wanny, podczas kąpeli i bezpośrednio po niej. W takich razach wino ma być mocniejsze. U dzieci ilość stosunkowo powinna być mniejsza. W przypadkach ciężkich zadaje dzieciom względnie większą ilość wina aniżeli dorosłym. Prawidła bezwzględnie nie dadzą się ustanowić. O użyciu większej lub mniejszej ilości stanowi tętno. Jeszcze raz kładziemy najsilniejszy nacisk na to: kto chce leczyć zimnemi kąpielami chorych na zapalenie płuc i uniknąć niemiłych przypadłości, nie powinien skąpić środków podniecających.

Z tego samego stanowiska powinniśmy się zapatrywać na zapalenie płuc leczone kąpielami ciepłymi. Tu serce z góry jest słabe, małą wykonywając pracę i przytém trzeba zwrócić uwagę na przebieg dłuższy. Byłoby zupełnie przeciwném, gdybyśmy zaczęli od użycia silniejszych środków drażniących, chyba gdy zmuszeni jesteśmy uciec się do kąpeli zimnych, w takim razie nie można się bez nich obejść. Doświadczenie do pewnego stopnia wystarcza, ażeby z należytą pewnością potrafić się znaleźć w danym wypadku.

Obok bezpośredniego odciągania ciepłoty używam chininę. Ma ona to pierwszeństwo przed wszystkimi środkami przeciwgorączkowymi, że obniża temperaturę nie szkodząc sercu. To zaś następuje, jakem dowiódł, przez zmniejszone wytwarzanie się ciepła. Emetyk i spowinowacena z nim weratryna obniżają temperaturę kosztem serca—oba środki sprowadzają upadek sił. Przy użyciu naparstnicy działanie na serce występuje dopiero bardzo

późno. Można przeto regulować czynność serca w każdej potrzebnej chwili. Każdy, używający wiele naparstnic i w dawkach znacznych, czyż nie mógł zauważyć niejednokrotnie, że upadek sił wywołany przez naparstnicę schodził się z upadkiem nieferwescencji? Kto podobny stan widział, temu się odechce wywołać go drugi raz. Zgadzam się najzupełniej, że w wielu wypadkach u indywiduów silnych środki wyżej wymienione znoszą się bez szkody, przynosząc korzyść o tyle, że obniżają ciepłotę. (d. c. n.)

KAZUISTYKA LEKARSKA.

Opisany przezemnie zagadkowy przypadek posocznicy, dał powód wbrew memu życzeniu, nie do objaśnień a do polemiki, która nawet w Nr. 9 „MEDYCYN” złośliwą być usiłuje. Pojmując doskonale że dla większości czytelników „MEDYCYN” w tej sprawie obie strony dosyć, może za wiele sobie powiedziały, pragnę jednak raz jeszcze ostatni korzystać z łaskawego pośrednictwa „MEDYCYN,” by z najważniejszych zarzutów mojej opinii o danym przypadku, a po części i mnie samemu czynionych się wytłumaczyć. Tłumaczenie moje będzie kategorycznym. 1) Chorą leczyło 3 lekarzy; dla tego opisujący historję choroby nie uważał i nie uważa za stosowne byłych czy nie byłych sporów przy łóżku chorój prowadzonych, wytaczać publicznie; że się tego Σ nie domyślił i że nie wyczytał tego objaśnienia w Nr. 7 „MEDYCYN” to już nie moja wina.

2) W posocznicy temperatura trzyma się ciągle wysoko (*febris continua*), ale bynajmniej nie stale jednakowo, a wahania się temperatury na ogólnem tle gorączki ciągłej, jeżeli mają jaką cechę, to tę, że nie przedstawiają żadnej peryjodyczności, żadnego typu (HUETER, BILLROTH). Ze znaczne spadki temperatury niżej średniej wysokości ciągłej temperatury w posocznicy się nie zdarzają, to pewne, ale żeby podnoszenia się temperatury o 1 do 2 stopni (Celsiusza) nad tę średnią, wysoką, ciągłą temperaturę w posocznicy „nie obserwowano” temu zaprzeczam.

3) Wielkość i lokalizacja guza (obrzmienia) w pochwie znalezionego 3-go dnia choroby wstrzymały nas od przyjęcia krwistoku i to Σ dziwi i skłania do zalecenia mi „podręcznika gynecologicznego.” Lokalizacja guza zmuszała nas do odrzucenia krwistoku zamacicznego tak wewnątrz jak zewnątrz otrzewni. Co zaś do rozpoznania obecności krwistoku przedmacicznego to ten gdyby był zewnątrz otrzewni musiałby się zdradzać małym czy wielkim guzem przedniej ściany pochwy, którego nie było 3-go dnia choroby; gdyby zaś był wewnątrz otrzewni musiałby być, — także dla braku guza, — bardzo małym. Wielkim nadto być nie mógł, ponieważ prawdziwych objawów bezkrwistości ani w początku ani 3-go dnia nie było. Otóż niezaprzeczając możliwości istnienia bardzo małego krwistoku przedmacicznego wewnątrz otrzewni, zaprzeczam możliwości stanowczego rozpoznania takowego i możliwości objaśnienia obecnością takiego krwistoku całego danego przypadku. W ogóle dalekim jestem od przyznania łatwości stanowczego anatomicznego rozpoznania wszelkich krwisteków okołomacicznych i zupełnie podzielam zdanie VERTA, który mówi: „Eine ganz unzweifelhafte Diagnose ist ohne Anwendung der... Explorativpunction nicht möglich.”

4) Badanie palcem wcale nie było utrudnionem 3-go dnia choroby jak mniema Σ, było tylko bolesne; Σ niepotrzebnie się dziwi temu, że palcem badając zdołał ocenić obrzmienie jako „nasiękowo-zapalne zbrzęknięcie błony śluzowej.” Czyżby istotnie niemożliwem, lub

bardzo trudnym być miało, przy dotykaniu palcem błony śluzowej, tak w pochwie jak w ustach, rozpoznanie o ile obecne tam obrzmienie polega na obecności nagromadzenia anormalnego płynu lub ograniczonego guza pod błoną śluzową, albo też na nasięku lub zapalnym zbrzeknieniu samej błony śluzowej. Myślę że tu dotykanie więcej daleko aniżeli wzrok rozstrzygnąć może.

5) Nie twierdziłem iżby krwistek zewnątrz otrzewni miał być wyłączną właściwością okresu połogowego, ale jestem zdania, że po za tym okresem, do największych rzadkości należy. Z przytoczonych dwóch przypadków przez Σ , przypadek BETSCHLER'A właśnie nastąpił w 7 tygodni po porodzie, niepotrzebnie mnie zatem Σ o omyłkę posadził, gdyż sam ją popełnił, a przytóm nie przytoczył mi stwierdzonych przypadków krwisteku zewnątrz otrzewni, zupełnie po za okresem połogowym obserwowanych. Ze w rozpoznaniu prawdziwego umiejscowienia krwisteku nie tylko przy łóżku chorego ale i przy stole sekeyjnym często się już mylono, o tém Σ wie zapewne równie dobrze jak i ja wiem o tém.

6) Co się tyczy rozpadu i sposoczenia krwi nagromadzonej w jamie otrzewni, to zdaje mi się, że raczej ja bym miał prawo dziwić się iż Σ za rzecz naturalną i codzienną je uważa, i że tak daleko zachodzi, iż częstość sposoczenia krwi w jamie otrzewni porównywa z częstością sposoczenia krwi w tkance podskórnej lub w tkance łącznej podotrzewnej okołomacicznej. Rozpad i sposoczenie krwi w zamkniętej jamie surowiczej (w jamie otrzewni), u indywiduum zdrowego w 5 dni po nastąpionym małym krwotoku, należy mojem zdaniem do nadzwyczajności i jeżeli w Nr. 7 „MEDYCYNY” pytał czy ta przemiana w takich warunkach jest możliwą, to zrobiłem to raczej by wyrazić moje niedowierzanie, a nie aby otrzymać potakującą odpowiedź, o błędności której, nie tyle klinika chirurgiczna, ile sala sekeyjna dawno mnie nauczyła. Może jednak, dla mojej i innych nauki Σ ., zechce zakomunikować jeden przypadek, w którym podczas uczeszczenia do kliniki chirurgicznej (dokąd mnie odsyła) spostrzegł przypadek sposoczenia krwi w zamkniętej jamie otrzewni. Θ .

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ TOWARZYSTW LEKARSKICH.

Towarzystwa lekarskie Niemieckie.

Sprawozdawca St. Markiewicz.

Zapewne wkrótce „MEDYCYNĄ” pomieszczać zaczniesz stale obok sprawozdań z czynności towarzystw lekarskich warszawskich, sprawozdania z obrad odbywanych w towarzystwie lekarskiem plockim i radomskim, dalej w towarzystwach lekarskich Cesarstwa, w towarzystwie lekarskiem krakowskim, lekarzy galicyjskich we Lwowie, a nakoniec w jaknajwiększej liczbie towarzystw angielskich, francuzkich i niemieckich. Krótkie, treściwe sprawozdania z dyskusji odbywających się w towarzystwach lekarskich, a choćby tylko wymienienie przedmiotu którym się zajmowano, stanowią najlepszą kronikę bieżącego ruchu naukowego w medycynie. Przyjąwszy na siebie obowiązek zdawania sprawy czytelnikom „MEDYCYNY” z posiedzeń towarzystw lekarskich niemieckich pragnę na wstępie powiedzieć co w tych sprawozdaniach objąć zamierzam. Referata moje oparte będą na protokółach ogłaszanych w Berl. klin. Wochenschrift, Wien. med. Wochenschrift i Deutsche Vierteljahrsschrift für öffentliche Gesundheitspflege z posiedzeń następujących zebrań i towarzystw: rocznego zjaz-

du lekarzy niemieckich, kongresu chirurgów niemieckich, berlińskiego towarzystwa medycznego, towarzystwa Hufelanda w Berlinie, towarzystwa fizjologicznego w Berlinie, towarzystwa ginekologicznego w Berlinie, towarzystwa przyjaciół zdrowia w Berlinie, towarzystw lekarskich: w Wiedniu, Jenie, Bonn, Greifswaldzie i Króleweu. Sprawozdania moje będą bardzo treściwe, ograniczać się będą tylko do ostatecznych wniosków mowy i wyjątkowo tylko obejmować obszerniejsze wyjątki z wykładów i toczonych obrad; w mniej zaś ważnych kwestyjach poprzestawać będę na wymienieniu kwestyi która stanowiła przedmiot obrad. Referat mój zacznym od tych posiedzeń których protokola są ogłaszane w tegorocznych czasopismach niemieckich.

Towarzystwo położnicze berlińskie. Posiedzenie z dnia 22-go Października 1872. Przewodniczący prof. MARTIN. Posiedzenie rozpoczął prof. MARTIN przedstawieniem 40-letniej Katarzyny Hohmann. Jest to indywiduum posiadające wszystkie cechy prawdziwego hermaphrodytyzmu bocznego (*Hermaphroditismus lateralis*). Jak się bowiem pokazujoz w wykładu prof. VIRCHOW'A, mianego na jednóm z zeszlorocznych posiedzeń medycznego towarzystwa w Berlinie, Katarzyna Hohmann najniezawodniej miewała tak wystrzyknienie nasienia (z nitkami nasiennemi) jak i krwawe odpływy miesięczne (przez cewkę moczową). Ma tu więc miejsce niezawodnie częściowe jednocześnie wykształcenie organów płciowych męzkich i żeńskich.

Dalój prof. MARTIN robi uwagi nad niektórymi złemi następstwami wypychania łożyska przez naciskanie na dno macicy. W skutek tego rękoczynu miało nastąpić raz wyciowanie macicy, a drugi raz kawałek łożyska miał pozostać w macicy i dać powód do śmiertelnej błonicy (*diphtheritis*). (? St. M.)

Posiedzenie z d. 12 listopada 1872. Przewodniczący L. MAYER. LOHNLEIN opowiada historję przypadku, w którym ciąża powikłana była znacznym stopniem puchliny brzusznej w skutek markzkości wątroby, tak że niemal do końca rozpoznana być nie mogła. Poród nastąpił pomysłnie. Po porodzie wodna puchlina części płciowych chwilowo się zmniejszyła, ale w kilka dni potóm puchlina brzuszna ogromnie się powiększyła, zrobiono przekłócie ściany brzusznej, poczem nowe powiększenie prześięku i wkrótce śmierć nastąpiła. Pokazuje się więc, że po usunięciu ucisku jaki ciężarna macica wywierała na rozgałęzienia układu żyły wrotnój w jamie brzusznej nastąpiło znaczne powiększenie prześięku, podobnie, jak to zwykle bywa po przebicciu ścian brzusznych i wypuszczeniu płynu. Z pomyslnego odbycia porodu, LOHNLEIN wyprowadza wniosek, że sztucznie wywoływanie przedwczesnego porodu dla ocalenia dziecka lub poprawienia stanu matki nie jest wskazaném.

P. EBELL mówi o wpływie jaki wywiera połogowe zapalenie okołomaciczne (*parametritis*) na odbywanie się późniejszych porodów i przychodzi do wniosku że niekiedy, ale rzadko, wpływ ten jest żaden, że zwykle przebycie takiego zapalenia sprowadza pewną sztywność, niepodatność ust macicznych, która się przyczynia do zboczeń w bólach porodowych. Zejście w ropienie w przypadkach połogowego zapalenia okołomacicznego ma być stosunkowo rzadkiem.

Przeciwnie pp. LEHNERDT i SCHARLAU twierdzą, iż ropnie stanowią częste zejście w tém zapaleniu i że zejście to mniej szkodliwie oddziaływa na przebieg późniejszych porodów, aniżeli przewlekłe wchłonięcie wysięku.

P. JAQUET mniema, że w przypadkach lżejszych, gdzie wysięki są nieobfite, daleko częstszém jest wchłonięcie aniżeli ropienie. Zdaniem jego nadto, należy koniecznie odróżniać przypadki *parametritis*, od przypadków *perimetritis*, z których ostatnie bezporównania są niebezpieczniejsze od pierwszych.

Towarzystwo medyczne Berlińskie. Posiedzenie z 20 Listopada 1872 r. Przewodniczący: p. v. LANGENBECK. Sekretarz: p. RIES. P. GUTSTADT mówi o epidemii ospy w Berlinie w latach 1871 i 1872 opierając się na danych urzędowych. Ospa jest w Berlinie endemiczną; średnio wypada że 8°/₁₀₀ umierających kończy na ospę. W ciągu ostatniej epidemii zmarło 6478 osób; z ogólnej liczby zmarłych w 1871 przypada 16°/₁₀₀ na ospowatych. Znaczną śmiertelność przypisuje mówca bardzo częstym przypadkom Variolae haemorrhagicae i groźniejszym jeszcze przypadkom Variolae nigrae w których to ostatnich wysypka występuje tylko w postaci plam (*maculae*). Najwcześniejszy termin śmierci przy Variola nigra przypada na 1 do 5 dnia choroby, w Variola haemorrhagica na 7 do 10 dnia choroby, w V. purulenta po 10 dniach choroby. W szpitalach ospowych przypadało 25°/₁₀₀ wypadków śmierci na V. haemorrhagica. Z rozmaitych używanych środków żaden nie zdawał się wpływać na przebieg choroby. Do znacznego rozszerzenia się epidemii przyczyniła się wielka liczba nieszczepionych, których około 20 tysięcy było obecnych w Berlinie w chwili wybuchu epidemii. Z pomiędzy nieszczepionych zachorowało 14°/₁₀₀, z pomiędzy szczepionych 2°/₁₀₀; z pomiędzy rewakcywowanych około 1/2 ^o/₁₀₀. Śmiertelność wśród chorych na ospę wcale nieszczepionych wynosiła 42°/₁₀₀, wśród szczepionych 16°/₁₀₀ wśród rewakcywowanych 15°/₁₀₀.

Posiedzenie z 27 Listopada 1872. Przewodniczący: P. v. LANGENBECK. Sekretarz: P. SENATOR. Pan ZÜLZER w odpowiedzi poprzedniemu mówcy stara się dowieść, że teoria natury ospy i leczenie tej choroby zrobiły pewne postępy. Lymfa pozbawiona bakterii przez filtrowanie nie przyjmuje się. Xylol i przyjemniejszy od niego w smaku Propylbenzol okazały się skuteczne (Xylol daje się po 10 do 15 kropli na raz; szczegóły później, zresztą zapewnienie ZÜLZER'A nie jest poparte bynajmniej ani jego ani statystyką BURKART'A: Berl. klin. Wochft. 1872 Nr. 17, 18, 51, 52. St. M.) W końcu dyskusji p. GUTSTADT stawia wniosek, aby towarzystwo skłoniło władzę policyjną do zobowiązania ojców (przewodniczących) rodzin do meldowania o zachorowaniu na ospę.

Na temże posiedzeniu p. FALK mówił o geograficznem rozprzeźnieniu złośliwych gorączek przyrannych. Ropnica i posocznica częstszymi są na północy aniżeli na południu Europy, w innych zaś częściach świata choroby te w ogóle są rzadszemi, aniżeli w Europie. Pewne kraje i okolice sprzyjają szczególnie gojeniu się ran (Egipt, Tunis, Algier, niektóre brzegi zachodniej i Południowej Afryki, spadzistości gór Himalaya, Bengal, Kalifornija, Guyana, Brezylia, niektóre części stałego lądu i pewne wyspy w Australii). Szczególniej różnica w częstosci ropnicy i posocznicy występuje wyraźnie w porównawczego zestawienia urzędowych raportów władz lekarsko-wojskowych w Anglii i jej kolonijach. Powodem tej różnicy są pewne, nieznanne właściwości odmiennego klimatu. Gorączka połogowa zachowuje się podobnie, przeciwnie zaś zgorzel szpitalna (*gangraena nosocomialis*) i róża przyranna (*erysipelas traumaticum*) są jednakowo częstemi na całej kuli ziemskiej. Teżec przyranny (*Tetanus traumat.*) częstszym jest znowu tam gdzie ropnica jest najrzadszą. P. ZÜLZER przypisuje owe różnice nie tyle wpływowi klimatu, ile różnicom rasy i powołuje się między innymi na PIROGOW'A, który zauważał niejednakowe oddziaływanie na zranienia u rozmaitych plemion państwa rosyjskiego. P. v. LANGENBECK przypominając obserwacje LARÉY'A z kampanii egipskiej nie przeczy, że ropnica (*pyaemia*) istotnie musi w ciepłym klimacie być rzadszą aniżeli w zimnym. Ale sądzi, że posocznica (*septicaemia*) właśnie w gorącej strefie z powodu łatwiejszego gnicia produktów zapalnych częściej się zdarzać musi niż u nas. Jeżeli jej w raportach z zamorskich kolonii nie spotykamy,

to dla tego, że bywa albo pomieszczoną w ogólnej rubryce zgorzeli szpitalnej, albo też tam gdzie ranni nagle jak po otruciu umierają, objęta zostaje przez lekarzy angielskich fałszywie w kategorii t. z. „Shok“.

Na tem samem posiedzeniu P. v. LANGENBECK przedstawia okazy skamieniałości moczanowych wyjętych ze stawowej torebki łokciowej (*bursa anconeae*) 53 letniego człowieka dotkniętego gościem guzowatym (*arthritis nodosa*). Jest to dopiero 3-ci tego rodzaju przypadek obserwowany przez mówcę. Chemiczne badanie krwi chorego (którego rodzice tą samą chorobą byli dotknięci) przekonało o obecności kwasu moczowego, którego w moczu tylko ślady wykryć się dały. P. LIEBREICH podziela myśl poprzedniego mówcy, iżby choremu, który dotychczas bez skutku używał wód karlsbadzkich, i Vichy, sposobem próby dawać Sarcosinę, o której Pr. SCHULTZEN z Dorpatu się przekonał, że w zetknięciu z mocznikiem lub kwasem moczowym podstawia się w miejsce jednego atomu H i tworzy z nimi łatwo rozpuszczalne związki. Cena tego środka jest jednak nateraz jeszcze bardzo wysoka.

ODCINEK.

KOBIETY-LEKARZE¹⁾.

Niemaló już filozofów, mężów stanu i przyjaciół ludzkości pisało o zdolności kobiet do medycyny w zupełnym i wyższym znaczeniu tego wyrazu; rzadko atoli sprawą tą zajmowali się ludzie kompetentni, to jest fizyologowie i sami lekarze. Niedawno jednak pewien fizyolog poruszył tę obecnie w modzie będącą kwestyję, a wyrok jego nie wypadł na korzyść płci pięknej, za co rozumie się obrzucony został błotem przez nieświadomą rzeczy prasę stołeczną. Mam tu na myśli Prof. BISCHOF'A w Monachium, jednego z lepszych embryjologów naszych czasów, i jego broszurę o kobietach-lekarzach.

Gdyby publiczność i lekarze byli bardziej zaznajomieni z pojęciami współczesnych zoologów i zoofizyologów o istocie podziału człowieka i zwierząt wyższych na dwa rodzaje płci, to prawdopodobnie młodzi nasi lekarze i część dziennikarstwa nielekarzkiego nie broniliby tak gorliwie sprawy płci pięknej, garnącej się do źródła wiedzy, a niedopuszczanej doń przez owych dawnych tyranów i władców,—podstępnych mężczyzn. Obecnie gdy katedry anatomii zajmowane są po największej części przez pilnych wprawdzie, lecz nieudolnych preparatorów, embriologia i fizjologia rodzenia leżą u nas odlogiem. Okoliczność ta przyczynia się do rozpowszechnienia w prassie i między publicznością wszelkiego rodzaju błędnych pojęć, wypowiedzianych o kobiecie, jej pracy i uzdolnieniu do medycyny. To co zamierzamy powiedzieć w tym przedmiocie nie jest wcale nowem i byłoby wiadomem, gdyby w audytoryjach naszych było więcej myśli a mniej rąk.

Wiadomem jest, iż rozdział płci na dwa osobniki, rozpoczyna się u zwierząt jednocześnie z wyższą ich organizacją; jest on właśnie warunkiem wyższego rozwoju, to jest takiego, przy którym noworodek już jest obdarzony wieloma złożonemi narządami, a mimo to jest on źle przysposo-

¹⁾ Z powodu oryginalności poglądu podajemy w dosłownym przekładzie artykuł wstępny Nr. 33 z r. z. czasopisma p. n. „Sowremennaja Medicina”, redagowanego przez Prof. WALTER'A w Kijowie. Zdanie zaś nasze, pod wielu względami odmienne przedstawimy w jednym z następnych N-rów. (Przyp. Red.)

bionym do samodzielnego życia. Rozdział ten płci na dwa osobniki nie jest czém inném, jak podziałem pracy rodzenia, karmienia i wychowywania potomstwa. Podział ten szczególnie jest zupełnym u człowieka, który w porównaniu ze zwierzętami, chociaż rodzi się ze wszystkimi narządami, lecz do tego stopnia jest nieudolnym, iż nie jest w stanie zabezpieczyć swego bytu w ciągu prawie dwóch pierwszych dziesiątków lat, szczególnie w społeczeństwach więcej wykształconych. Okres więc rozwoju człowieka trwa około lat dwudziestu, miejscem zaś tego rozwoju, że tak powiem workiem, w którym się on rozwija, podobnie jak potomstwo zwierząt „w o r k o w a t y c h“, jest r o d z i n a. Rodzina jednak nie stanowi jedynę, w tym celu instytucji, lecz ze wszystkich jest ona najlepszą. Można się urodzić i przebywać w zakładzie podrzutek, lecz wiadomo każdemu z jakimi danymi do życia, szczęścia i zdrowia, tak, iż nikt nie zaprzeczy że rodzina jest instytucją najzupełniej fizjologiczną, a nie zepsuciem smaku, lub podaniem głębokiej starożytności, jak nas zapewnijają niektórzy pisarze współcześni. Dotychczas jeszcze surogat rodziny wynalezionym i urzeczywionym nie został. I tak rozdział płci na dwa osobniki jest u człowieka warunkiem niezbędnym prawidłowego rodzenia i wychowania, jak również i udoskonalenia rodu ludzkiego. Udoskonalenie to zależnym jest od praw i zwyczajów małżeństwa, nie chcemy jednak tutaj rozprawiać o małżeństwie najlepszym, fizjologicznym. Stopień doskonałości człowieka zależy od prawidłowości jego poczęcia, urodzenia i wychowania. Szczęście obecnego pokolenia jest warunkiem doskonałości pokolenia przyszłego.

Szczęście to współczesnego pokolenia i doskonałość pokolenia przyszłego między innymi jest w zależności od prawidłowego podziału pracy między mężczyznę i kobietą. Zadaniem pierwszego jest walka o byt swój i rodziny, utrzymywanie jej i obrona; zadaniem kobiety—poczęcie, rodzenie potomstwa, jego wychowanie (i nauka) w przeciągu dość długiego czasu. Do mężczyzny więc należy teraźniejszość, do kobiety zaś przyszłość. Okoliczność ta jest właśnie przyczyną większego znaczenia mężczyzny niż kobiety, które to pierwszeństwo jest tém większe, im niżej stoi poziom cywilizacji danego kraju. Tylko człowiek wykształcony potrafi uszanować przyszłość rodu ludzkiego i jej przedstawicielkę—kobietę. Do tego potrzeba być przeniknym myślą o wieczności rodu ludzkiego, o nicości pojedynczego człowieka.

Mężczyzna jest stworzonym do walki o byt, do ochraniań swego rodziny i do służenia społeczeństwu. Dla tego też koścień (szkielet) i mięśnie jego są uzdolnione do podnoszenia nierównie większych ciężarów, niż te same przyrządy kobiety. Dla tej samej też przyczyny i mózg jego więcej znosi pracy, lepiej zwalcza namiętności i zesrodkowuje swą uwagę, energiczniej myśli i wykonywa owe niespodziane przeskok i kombinacje myśli, które nazywamy wynalazkami. Wszystkie wynalazki człowieka, cała duma jego z wygód życia i władzy nad przyrodą—wszystko to jest dziełem mózgu mężczyzny. Kobiety nie wynalazły nawet nitki, igiel i szpilek, któremi codziennie pracują, nie mówiąc już o maszynach do szycia. Różnica między mężczyzną a kobietą rozciąga się o wiele dalej, niż zwykle przyjmują. Można by poniekąd powiedzieć, że mózg kobiety niemniej jest zastosowany do rodzenia dzieci, jak jej miednica i narządy płciowe.

Lecz nie każda kobieta ma szczęście zostać matką, członkiem spokojnej, prawdziwej, szczęśliwej rodziny. Czyliż ona w takim razie nie powinna przyjmować udziału w pracy społeczeństwa? Oczywiście, lecz nie należy zapominać, iż ona jest zdolną tylko do pracy, niewymagającej ani szczególnej siły, ani też szczególnego rozmysłu. Praca mężczyzny ma się

w przybliżeniu do pracy kobiety, jak czynność porodowa tój ostatniej do czynności jćj nóg przy chodzeniu.

Czegóż chcą kobiety, porywające się do wykonywania najtrudniejszych zadań męczyzny w sprawie cywilizacyi? Czyliż chcą stać się męczyznami? Bynajmniej.— Chcą one pozostać czarującemi, zachwycającemi, ażeby i nadal męczyźni uginali przed niemi kolana, lecz prócz tego chcą być silne, mądre i świadome jak my. Zapominają one, iż my nabywamy siłę, rozum, wiedzę, kosztem naszego życia, chorób, zmarszczek, żółtości ciała, łysin i kalectw rozmaitych. Czyliż tego chcą nasze piękne towarzyszki, czyliż sądzą one, iż można być współcześnie i męczyzną i kobietą w społeczeństwie? Mogą one zostać jakimiś rzekomymi męczyznami, lecz muszą przestać być kobietami. Przypatrzcie się kobietom — pracownicom, przyjmującym udział w walce o byt, naprzykład aktorkom, dobijającym się na scenie razem z męczyznami chleba powszedniego. Cóż zobaczycie? Oto wiele z nich pozostaje bezpłodnemi, inne rodzą, lecz dzieci ich umierają w skutek braku pielęgnowania; te zaś, które zostały przy życiu, giną z braku pierwotnego macierzyńskiego wychowania. Takież los czeka i inne kobiety, pracujące na podobieństwo męczyzn.

Lecz powiecie, iż cywilizacja tworzy nowe stosunki między męczyzną a kobietą, a trudności życia małżeńskiego zmniejszają stopniowo ilość małżeństw i że z tego powodu mnóstwo kobiet zostaje bez utrzymania. Jeśli nawet położenie to się nie znieni, co jednak powinno być celem naszych życzeń i oczekiwań, to i w takim razie nie może nastąpić zrównanie męczyzny i kobiety, a może się jedynie utworzyć rodzaj płci trzeciej, na podobieństwo pszczoł robotnic. Są to właśnie samice, których przyrząd płciowy zanikł w skutek beczynności, i które ciężką zajmują się pracą wyrobniczą. Czyliż damy nasze zechcą być członkami takiej płci trzeciej, czemś w rodzaju robotnic, wyrobnic ze straconą w skutek wczesnej pracy pięknoscia i powabem? Lecz to ich oczekuje, sądząc z tego, czego nas uczy wiedza przyrodnicza. Jeszcze wiele tysięcy lat upłynie póki mózg ich, drogą wiadomą jedynie DARWINOM przyszłości, z mózgu rodzących i wychowujących dzieci, zmieni się w mózg wyrobników, a następnie w mózg zdolny do wyuczenia się medycyny i wdarcia się na wyżyny wiedzy, gdzie stoją: SIECZENOW, BOTKIN, PIROGOW, TRAUBE, FER-GUSSOHN i inni. Jedno z dwojga: albo należy zniżyć medycynę do nędznego podlekarstwa, albo też trzeba zarzucić myśl o prawdziwych lekarzach płci żeńskiej. Medycyna, prawdziwie pojęta, należy do nauk najtrudniejszych, i żadna kobieta obecnie nie jest w stanie być nawet praktykiem, w prawdziwem tego słowa znaczeniu. Nie chcemy tём wcale powiedzieć, że nie należy kobiet dopuszczać do uczenia się medycyny. Przeciwnie, niechaj probują swych sił; lecz nie zapominajcie, iż należy trzymać wysoko sztandar i honor naszej nauki i nie schylać go przed płcią piękną i nieokrzesanym tłumem, chociażby on drukiem żądał dla kobiety praw takich, znaczenia których ona sama nie rozumie. Jesteśmy przekonani, iż kobiety mogą być akuszerkami, maximum podlekarzkami, lecz nie prawdziwymi doktorami medycyny, motorami nauki i praktyki lekarskiej. „Nie darom sczitałajut borodu simwołom siły i samostojatiolnosti, a jaiczki (testes t. j. swidietieli) kriteriem prawdziwosti”. Kobiety zaś nieposiadają ani pierwszjej ani ostatnich.

WIADOMOŚCI DROBNIÉJSZE.

Notatki oftalmiczne.

Spisał i podał Dr. Józef Talko z Lublina.

Zupełne wyrwanie tęczęwki z oka paznogciem podczas bójki opisuje JUL. CHISOLM (w „American Journ. of medical science” Juli 1872). Autor widział tę iridektomię traumatyczną u mężczyzny 37 lat wieku mającego, który przed miesiącem był zraniony paznogciem przez swego przeciwnika; przeciąwszy rogówkę paznogciem zapewne przez źrenicę wszedł pomiędzy soczewkę i tęczęwkę i podobnie jak haczyki wyciągnął ją z oka. Rana w dolnej części rogówki zablizniła się doskonale, pozostawiwszy trójkątną bliznę do $1\frac{1}{2}$ mm. Oko było krótkowzroczne chory czytał niem Nr. 1 J. JAEGER'A w odległości 4" i Nr. 30 na 8 stóp.

Odzyskanie wzroku przez wydobycie wagra (cysticercus) z ciała szklistego. Przypadek ten zakomunikował Tow. lek. w Berlinie 3 lipca r. z. HIRSCHBERG. Podobna operacja wykonana w r. z. przez A. SICHEL'A po raz pierwszy we Francji zakończyła się zanikiem galki ocznej. U pewnego młodzieńca objawiło się znaczne osłabienie wzroku w prawém oku od sześciu tygodni, przyczyną tego był ruchomy wąż w ciałku szklistym po za soczewką, H. wyjął go szczęśliwie przez liniowe rozcięcie białkówki, rana miała kierunek stycznej do brzegu rogówki, długości 6 mm, po rozcięciu białkówki chory mocno nachylił głowę kuprzodowi, a operator oddalwszy brzegi rany, naciskał na dolny jej brzeg i po kwadransie ukazał się cysticercus wielkości grochu. Uciskająca opaska. Po 2-ch miesiącach chory operowaném okiem znowu mógł czytać Nr. 18 J.

O użyciu strychniny przy osłabieniu i utracie wzroku. Dr. GORI (w „Annales d'Oculistique” Oct. 1872) potwierdza obserwacje NAGEL'A i nasze, iż strychnina znakomicie polepsza wzrok nawet w razach, gdy są stwierdzone anatomiczne zmiany w głębi oczu. Zamiast wstrzykiwań podskórnych zaleca on codzienne wcieranie w czoło i skroń następującej mieszaniny R-pe Tinc. jodi 4 gram. Nitratu strychnini 2 centigram., przyczém spostrzegał on niespodziane i trwałe polepszenie wzroku u 2-ch chorych cum atrophia progressiva nn. optic. utr. U 1-go wzrok z $\frac{7}{100}$ po półroczu doszedł do $\frac{7}{10}$; u drugiego bardzo osłabiony wzrok po kilku miesiącach takiego leczenia polepszył się do $S = \frac{15}{30}$.

Teichopsia Tak nazywa Hubert AIRY syn angiels. astronoma, przechodzący błysk w oku (częściowe znieczulenie siatkówki, po większej części hemiopicznej formy) znany pod nazwą Amaurosis partialis fugax (FOERSTER), a obserwowany téż na sobie samém przez D-ra SZOKALSKIEGO. Opis objaśniony rysunkami. U autora napad zaczyna się małą centralną skotomą w obu oczach, która się powiększa w jakąkolwiek bądź stronę pola widzenia; doszedłszy do maximum, ciemny punkt przybiera wygląd jakby jakiejś forticy okrażonej werkami (?) z przedudnych barw. W okolicy skotomy pozostaje li tylko ilościowe poczucie światła. Napad powraca w przerwach od 2-ch miesięcy do 2-ch dni, szczególniej po pracy, kiedy A. zanadto mało miał ruchu. Maximum napad taki dosięga po 15—20 minutach. Następnie pozostaje 5—6 godzin uczucie uciskania w galkach ocznych i ból głowy, jednocześnie z nudnościami. Hemiopsię tę AIRY nazwał teichopsią dla scharaktyzowania jej oryginalnych oznak, przypominających fortyfikacje. Wielu członków jego famillii, doznaje tych samych błysków. Pociemnienia wzroku nie przechodzi nigdy prostopadłej linii środkowej. Zdaniem A. cierpienia tego siedliskiem jest pewne miejsce w mózgu, po tamtej stronie skrzyżowania nerwów wzrokowych. (AIRY, On a distinct form of transient hemiopsia. With 2 plates. Phil. transact. London, Vol. 160, 1 p. 247—264).

Strychnina jako środek leczący Ambliopie i Amaurozy zalecana była bardzo przez NAGEL'A (Die Behandlung der Amblyopien und Amaurosen mit Strychnin Tübingen 1871 Str. 141) na zasadzie 21 pomysłnych wypadków, w tych wszystkich

razach, w których obok ślepoty wziernik (ophthalmoskop) żadnych zmian nie wykazuje Obecnie o świetnym wypadku wyleczenia tego rodzaju ślepoty donosi WERNER u żołnierza skaleczonego odłamkiem granatu w oko lewe. Rana darta powieki i białkówki, zagoiła się, oko badane wziernikiem żadnych ważnych zbocezeń nie wykazywało a jednak chory na oko lewe był całkiem ślepy. Już po pierwszym wstrzyknięciu Strychnini nitrici nastąpiło wyraźne polepszenie, a po 2-ój i 3-ój stanowcza poprawa. WERNER wstrzykiwał na raz tylko $\frac{1}{80}$ grana. NAGEL radzi wstrzykiwać na raz $\frac{1}{60}$ do $\frac{1}{20}$ grana. (Berl. klin. Wchsft. 1872 Nr. 19.) *St. M.*

Przeżeganie guzów krwawnicowych (nodi haemorrhoidales) kwasem azotnym dymiącym (Ac. nitricum fumans).

Prof. BILLROTH zachęcony przez D-ra HONSTON z Dublina rozpoczął z pewnego rodzaju bojaźnią, jak sam się do tego przyznaje, przyżegiwanie guzów krwawnicowych kwasem azotnym dymiącym. Szybkość wyleczenia i brak po większej części krwotoków następujących o tyle zadowolniły szan. Prof. że przedsięwziął szereg doświadczeń na przeszło 12 chorych, a wyniki ztąd osiągnięte przeszły jego oczekiwania.

Postępowanie prof. B. jest następujące: chory dostaje zrana łyżkę stołową oleju klezczowinowego (ol. ricini) następnego zaś dnia o teje porze lenemę, gdy w skutek następujących wypróżeń guzy na zewnątrz się wydostaną, chory układa się na łóżku na boku z udami i kolanami o ile możności zgiętymi. Wtedy obmazuje się grubo tłuszczem okolicę kiszki stolcowej w celu uniknienia oparzenia przypadkowo spadłą kroplą kwasu, następnie kawałkiem drzewa przystruganym w kształcie grubego ołówka i zanurzonym w świeżo przygotowany kwas, tak długo całą powierzchnią wypadłej błony śluzowej się obsmarowuje, dopóki ta nie przyjmuje żółto zielonawej barwy z jednoczesnym stężeniem.

Rękoczyn ten rzadko jest tak bolesnym, by do użycia chloroformu uciekać się było potrzeba. Unikać należy obsmarowywania kwasem faldy przejściowej błony śluzowej w skórę, gdyż prócz bolesności, żadnego innego nie przynosi to pożytku. Po ukończeniu przyżegania osusza się wypadły guz i napowrót wprowadza po należytem osmarowaniu go oliwą. Bóle po wprowadzeniu rzadko są długotrwałemi, co gdyby jednak miało miejsce, dostatecznym do usunięcia będzie czopek (suppo sitorium) z $\frac{1}{4}$ gr. octanu morfiny. Gorączka rzadko następuje ale jak po wszystkich innych operacjach w kiszce stolcowej, przyłącza się często zatrzymanie moczu (retentio urinae), zmuszające do wprowadzenia cewnika (catheterisatio), gdyby okłady ciepłe na okolicę pęcherzową okazały się niedostatecznemi. Cewniki wprowadzać należy grube z należytą ostrożnością, gdyż zatrzymanie moczu polega tylko na kurczu zwieracza pęcherza (sphincter vesicae urinariae).

W dalszym przebiegu strupy same przez się niespostrzeżenie odpadają bez żadnego krwawienia i większa część chorych 5-go do 9-go dnia uważaną być może za wyleczoną.

Zaprzeczyć jednak nie można że natrafia się na pojedyncze cięższe przypadki, których trwanie przeciąga się 7 do 8 tygodni. Chorzy w tym razie z każdym stołcem bolesnym miewają większe lub mniejsze krwotoki, które jednak przez użycie okładów lodowych dość szybko ustępują.

Prof. BILLROTH widział niektórych swych chorych w rok po przyżeganiu w stanie zupełnie pomyślnym u żadnego bowiem z nich nie nastąpiło zwięzienie kiszki stolcowej.

(Wiener Mediz. Wochenschrift). Nr. 35 1872)

L. Cn.

KRONIKA KRAJOWA I ZAGRANICZNA.

Berlin. W semestrze zimowym 1872/73 na wydziale lekarskim w uniwersytecie berlińskim zapisanych jest 404 studentów, pomiędzy którymi 20 z Cesarstwa rosyjskiego

w tej liczbie 1 z Królestwa Polskiego, 1 z gub. Liflandzkiej, 2 z gub. Kurlandskiej; po 1 z Francji, Grecji, Anglii, Galicji, Szwecji, Turcji, 2 z Włoch, 4 z Węgier, 2 z Siedmiogrodu, 6 z Rumunii, 3 z Szwajcaryi, 4 z Serbii, 1 z Afryki, 13 z Ameryki, 11 z Azji, 1 z Australii.

— Raport VIRCHOW'A o osuszaniu i oczyszczaniu Berlina i większych miast w ogólności już jest ogłoszony. VIRCHOW przemawia stanowczo na korzyść kanalizacji.

Prowincya Pruska. Epidemia cholery w Styczniu r. l. ustała.

Wrocław. W początku lutego odbyła się walna narada wspólna sekcji lekarskiej i sekcji pedagogicznej towarzystwa oświaty na Szlązku, w której rozbievano kwestyję ła-wek szkolnych. Głównie przemawiał Dr. KOHN znany okulista i badacz zbroczeń wzroku u młodzieży szkolnej. Pedagogowie wrocławscy zażyczyli w starej rutynie niechcąc poświęcić takich błahych przyzwyczajzeń jak np. usadzanie uczniów podług pilności dla wymagań higieny. Niezawodnie jednak w całych Niemczech usłuchanym będzie głos lekarzy.

Wiedeń. Na katedrę Chemii patologicznej, której nie przyjął HOPPE-SEJLER, został powołany prof. KÜHNE z Heidelberga, lecz i ten odmowną dał odpowiedź.

— Do dnia 24 Stycznia zdarzyły się tam 4 przypadki cholery śmiertelnie zakończone.

— Namiestnictwo dolnej Austrii poleciło wszystkim gminom przytykającym do stacyi dróg żelaznych przyjmować i pielęgnować tymczasowo podróżnych, dotkniętych w czasie jazdy taką chorobą, która nie dawała wieść ich dalej koleją. Rozporządzenie takie istniejące oddawna w całej Francji należałoby i w naszym kraju zastosować.

Strassburg. Położenie stanu lekarskiego w niemieckiej Alzacji i Lotaryngii uległo już zmianie na zasadzie niemieckiej ustawy procederowej. Strassburska „Faculté de médecine” istnieje już przestała. Nadal stopień „Officier de sante” nad którego usunięciem od dawna i we Francji pracują, nie będzie już udzielany.

Zmarli. W Rouen w Grudniu r. z. zmarł J. FELIKS ARCHIMEDES POUCHET przeciwnik PASTEUR'A, obrońca „generationis spontaneae”.

W Paryżu zmarł Dr. HUGUIER znany chirurg; w Amiens Dr. DUBOIS sekretarz stały akademii lekarskiej paryskiej; w Tybindze Dr. R. KÜHLER prof. kliniki terapeutycznej, w Jenie Dr. LUDWIG; w Hrubieszowie zmarł Dr. H. GOLDSZMIT; w Tetyjowie Dr. Jan JANISZEWSKI, który tam po ukończeniu nauk w Kijowie przez 16 lat praktykował.

List otwarty do redakcyi „Medycyny”.

Charków ¹²/₂₄ Lutego 1873 r.

Szanowny Panie Redaktorze. Trafem tylko dowiedziałem się, bo z czasopism politycznych, że w Warszawie wydaje się, od nowego roku gazeta pod tytułem „MEDYCINA”. Otrzymując „GAZETĘ LEKARSKĄ”, w siedmiu tegorocznych numerach, nie znalazłem żadnej wzmianki o tém nowém piśmie, a chcąc zapisać sobie szukam adresu w „Kalendarzu lekarskim” lecz i tam nic więcej prócz swojego wydawnictwa i trzecie-rocznej zapowiedzi że „katalog dzieł lekarskich” pod prassą. Czem wytlómaczyć podobną obojętność redakcyi „Gazety lekarskiej” a nawet rozmyślnie ignorowanie faktu, że wszech miar żywo obchodzącego publiczność lekarską. Jestże to chęć utrzymania monopolu lub obawa sił młodych więcej zdolnych do czystego poświęcenia się dla nauki. W każdym razie podobne przemilczenie można tylko spotkać w piśmiennictwie lekarskiem polskiem, tak co do ruchu swojego, przez niektórych podziwianém!! Wszędzie gazety najsilniej polemizujące między sobą pomieszczają tak zapowiedzi jak i krytyczną ocenę znaczniejszych artykułów. U nas zaś grobowe milczenie i jakoby nic więcej nie istniało prócz „Gazety lekarskiej” i jej wydawnictw. Wszystko co nie wchodzi w skład rzeczonyj gazety nie zasługuje na uwagę i wzmiankę i dla tego zamilczono o tak ważnych zjawiskach jak naprzykład niedawne przyswojenie językowi naszemu: dzieła EMMERT'A, „Wykładu chorób wenerycznych”, Wykładu Położnictwa i wielu innych. A jednak owoce

tęj cichej pracy, bez zasobów materyjalnych, bez poparcia moralnego, nie osnutę na żadnym rachunku pieniężnym, warte ze strony „Gazety lekarskiej”, jeżeli nie przykładu, podziwu lub uwielbienia to przynajmniej zwyczajnej biblijograficznej wzmianki. Ale redakcja „Gazety lekarskiej”, nie uznając zasług z innego obozu jest z sobą czyli raczej z zasadą przez siebie przyjętą w najzupełniejszej zgodzie. I dla tego kiedy rozesłane było wezwanie do prenumeraty na przekład Chirurgii (szczegółowej) EMMERT'A, w kilka miesięcy, jak deus ex machina, wypada spolszczona Chirurgia HEITZMANN'A która przedtem zupełnie nie wchodziła do planu przekładów dokonywanych przez redakcję tejże gazety lekarskiej. *Sapienti sat.*

Przy podobnym modus, naturalnie z zapałem witamy każdy nowy organ, który zapewne weźmie za hasło nie pewną skalę a priori ukutą, lecz staranie i sumienną pracę połączoną z krytyką. Potrzebujemy ogromnie sił świeżych a nie rutyny, pracy zastosowanej do najwięcej naglących potrzeb chwili, a nie wzajemnej adoracji i przyznawania sobie nicomylności. Potrzebujemy pracy opromienionej krytyką, potrzebujemy wiadomości z klinik, ze szpitali stołecznych i prowincjonalnych, z zakładów leczniczych prywatnych, z literatury medycznej jak swojej tak i zagranicznej, z życia lekarskiego, naukowego i praktycznego. Zrobiono jeszcze nazbyt mało w stosunku do straconego czasu i sprzyjających okoliczności, więc chwytajmy każdą chwilę, każdy objaw naukowy, a poczciwe przedsięwzięcie najsilniej popierajmy. Tak zapewne pojęła zadanie swoje nowo powstała „MEDYCINA”, której istnienie po tylu przerwanych pismach stało się dzisiaj największą potrzebą. Życząc jak najszerzego rozpowszechnienia i trwałości załączam prenumeratę na dwa egzemplarze.

Nestor Bucewicz.

Biblijografia.

Ważniejsze czasopisma i wydania peryjodyczne lekarskie, które prenumerować można w Warszawie.

3) Francuzkie.

	w War- szawie		z prze- syłką pocztą
	rocznie		
	Rs.	k.	Rs. k.
L'Abeille médicale. Revue hebdomadaire de médecine et de chirurgie avec deux suppléments mensuels. La Revue scientifique et la Revue vétérinaire. 52 Nr. par an.....	3	40	4 50
Annales d'hygiène publique et de médecine légale. Quatre fois par année....	8	10	9 —
Archives générales de Médecine. Mensuel.....	9	—	11 —
Bulletin général de thérapeutique médicale et chirurgicale. 24 Nr. par an....	8	10	10 —
Gazette des hôpitaux civils et militaires (la Lancette française) 3 fois par semaine.....	13	50	17 —
Gazette hebdomadaire de médecine et de chirurgie. 52 Nr. par an.....	10	80	13 —
Gazette médicale de Paris 52 Nr. par an.....	16	20	18 —
Journal de chimie médicale, de pharmacie, de toxicologie et revue des nouvelles scientifiques. Mensuel.....	5	65	6 50
Journal de médecine et de chirurgie pratique. Mensuel.....	4	50	5 50
Répertoire de pharmacie réd. par M. Bouchardat. Mensuel.....	2	70	3 50
Revue de thérapeutique médico-chirurgicale, avec gravures. Deux fois par mois.....	5	40	7 40
Union (1 ^{re}) médicale. Journal des intérêts scientifiques. 3 fois par semaine.....	14	40	17 —

4) Angielskie.

Dublin Quarterly Journal of Medical Science. Quarterly.....	9	—	11 —
Lancet. A Journal of British and Foreign Medicine, etc. Weekly.....	16	—	19 —
Medical Times and Gazette. Weekly.....	14	—	15 75
The medical Record, SMITH ELDER and Co. 15. Waterloo-place. London. Układem i treścią przypomina berliński Centralblatt f. med. Wissenschaften....	6	—	8 —

Zadania konkursowe.

Towarzystwo Lekarskie Warszawskie przypomina iż w r. 1872 podane zostały do konkursu trzy następujące pytania i za każde po 150 rubli nagrody wyznaczonych zostało.

1) Wykazać doświadczeniami względną wartość i skuteczność rozmaitych limf używanych do szczepienia ospy ochronnej. (Termin złożenia rozprawy 1 Marca 1875 r.)

2) Wykazać za pośrednictwem doświadczeń w jednej z zakaźnych chorób (np. diphtheritis, zapalenie puerperalne, septicemia itp.) o ile nauka o pasywnym jej pochodzeniu jest usprawiedliwiona. (Termin 1 Marca 1874 r.)

3) Rozebrać wpływ zimnych kąpiei na przebieg chorób gorączkowych, na zasadzie własnych doświadczeń. (Termin 1 Marca 1874 r.)

Dr. Szokalski.

Sekretarz stały Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego.

O g ł o s z e n i a.

Apteka L. Ziemińskiego Magistra Farmacyi w Warszawie, przy ulicy Marszałkowskiej, wprost Zielonego placu.

Przyjąwszy za zasadę, zgodnie z postępem nauki i nowych odkryć, zaopatrywać się w środki lekarskie, nowo wprowadzone w użycie i mające uznanie uczonych zagranicznych, Apteka sprowadziła następujące przetwory:

1-o Apomorphina nowy środek wymiotny skutkujący w 4 do 6 minut po wstrzyknięciu $\frac{1}{6}$ do $\frac{1}{2}$ grana w roztworze 1 na 100, ma zaletę że zadaje się podskórnie, przez co nie drażni kanału pokarmowego, i dla tego też nabiera coraz więcej zastosowania za granicą, szczególnie w chorobach dzieci, u dorosłych zaś przy otruciu, uduszeniu i w stanie bezprzytomności; ponieważ jednak Apomorphina niemiecka jest niedobłą, tylko angielska, co nawet sami uczeni niemieccy przyznają, przeto Apteka sprowadziła tę ostatnią czyli angielską.

2-o Podophyllina jako środek przeczyszczający i żółcio-pędny, uznana została jako przewyższająca wszystkie dotąd znane środki lekarskie przeczyszczające; jest w wielkiem użyciu za granicą — dawka od 2 do 5 gran wywołuje w 4 godziny przeczyszczenie, bez żadnych objawów boleści.

3-o Saccharuratum Cheretti D-ra Kempfa, nowy środek przeciw febrze, ulubiony i używany powszechnie w Indyach, którego ojczyzną jest prowincja Cheretta, przysposobiony podług przepisu D-ra Kempfa, zadawany w dawkach dla dorosłych 15 granów.

4-o Folia Boldo szybko znoszące cierpienia wątroby ciesząc się coraz większym powodzeniem zadawane są w naparze z $\frac{1}{2}$ unc. na 6 unc. z syropem.

5-o Grindella robusta w astmie jako napar z drach. na 6 unc. również z syropem.

6-o Croton-chloral-hydrat jako nowy środek znieczulający podług doświadczeń LIEBREICH'A.

7-o Tinctura Eucalipti globuli, przeciw febrze od 1 do 3 łyżeczek od kawy, dla osób zaś nie znoszących wysokości który wchodzi w skład takowej, Apteka przysposobiła podług przepisu Journal de pharmacie et de Chimie z roku zeszłego:

8-o Syrupus Eucalipti globuli który się używa 4 razy dniem po łyżce.

Sprostowanie. W N-rze. 9-ym „Medycyny“ str. 129, wiersz 6 od początku, zamiast kilkarazowo, ma być kilkarazowego.

Str. 130 wiersz 10 zamiast wstępujące i zstępujące, ma być wstępująca i zstępująca.

W N-rze 8-ym str. 116 wiersz 7 od góry, mylnie wyraz wybroczyna objaśniono wyrazem *exsudatio*, wybroczyna bowiem ma oznaczać *sigillatio*.

W N-rze 10 str. 158 wiersz 4 od dołu zamiast, BSZUKA, ma być BUSZKA.